

Міністерство культури України
Одеська національна наукова бібліотека

**Міжнародна діяльність бібліотек
як складова європейського вибору держави**

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Одеса, 22-23 вересня 2016 р.)**

Одеса
2017

Міжнародна діяльність бібліотек як складова європейського вибору держави : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 22-23 вересня 2016 р.) / М-во культури України, Одес. нац. наук. б-ка ; упоряд. С.Г. Сердюк ; відп. ред. Л.В. Арюпіна ; ред. : Н.Г. Майданюк, І.С. Шелестович. – Одеса, 2017. – 71 с.

Видання містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Міжнародна діяльність бібліотек як складова європейського вибору держави», яка відбулася в Одеській національній науковій бібліотеці 22-23 вересня 2016 року.

У збірнику висвітлено питання міжнародного книгообміну, участі бібліотек України у реалізації міжнародних проєктів, співпраці бібліотек з українською діаспорою, підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців тощо.

Матеріали конференції будуть цікавими й корисними для керівників бібліотек, бібліотечних фахівців, студентів і викладачів профільних вишів.

Упорядник
С.Г. Сердюк

Відповідальни редактор
Л.В. Арюпіна

Редактори:
Н.Г. Майданюк,
І.С. Шелестович

© ОННБ, 2017
© С.Г. Сердюк, упорядкування, 2017
© Автори статей, 2016

Асоціації освіти дорослих. Університет співпрацює з двадцятьма університетами світу, відомими міжнародними організаціями та компаніями.

Освітній стандарт підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців та підвищення кваліфікації бібліотекарів загальноосвітніх навчальних закладів у Київському університеті імені Бориса Грінченка є гнучким, відкритим для нововведень, моделюється з урахуванням кращих зразків вітчизняної та світової практики.

Література:

1. Київський університет імені Бориса Грінченка // <http://kubg.edu.ua/>
2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України”: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р // Урядовий портал <http://www.kmu.gov.ua/>
3. Сербін О. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 2. – С. 12-15.

Л.С. Прокопенко,

кандидат історичних наук,

*доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Київського університету імені Бориса Грінченка*

МІЖНАРОДНІ БІБЛІОТЕЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У сучасному суспільстві розвиток міжнародних зв'язків характеризується прагненням до плідної і взаємовигідної співпраці за всіма напрямками, до активізації координаційних та інтеграційних процесів. Інтенсифікація міжнародних зв'язків суттєво вплинула і на розвиток міжнародної співпраці в галузі бібліотечної справи. Залучення бібліотек України до міжнародних програм і проектів, зміцнення зв'язків у сфері забезпечення доступу до документів на основі новітніх інформаційних технологій, збільшення кількості особистих професійних контактів багато в чому визначили і трансформацію практичної діяльності бібліотек [5, с. 316].

Міжнародне бібліотечне співробітництво фахівці розглядають як системну діяльність, яка здійснюється урядовими і неурядовими організаціями, установами і закладами, групами осіб або окремими особами у двох або більше країнах з метою сприяння розвитку бібліотечно-інформаційного і пов'язаних з ним видів обслуговування, бібліотечної справи і бібліотечної професії в цілому на взаємовигідних засадах [1, с. 18]. При цьому взаємовигідні умови не вимагають однакових внесків.

Можливість здійснення міжнародних зв'язків будь-якою бібліотекою України визначена наявною законодавчою базою: Законом України «Про культуру» (2010), розд. VIII «Міжнародні культурні зв'язки», ст. 33 [4]; Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995), розд. XI «Міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної справи», ст. 31 [3] та ін.

Найпоширенішими формами міжнародного бібліотечного співробітництва нині є обмін досвідом шляхом безпосередніх зустрічей, публікації у фаховій міжнародній та вітчизняній періодиці та Інтернеті, а також комплексна спільна діяльність у рамках міжнародних бібліотечних організацій (МБО). Особливої актуальності у цьому контексті набуває вивчення особливостей МБО як найпоширенішої комплексної форми міжнародного бібліотечного співробітництва. Накопичення досвіду міжнародної співпраці вітчизняними бібліотеками вимагає теоретичного дослідження та узагальнення закономірностей і тенденцій такої діяльності з метою підвищення її ефективності. Характеризуючи наявну джерельну базу, необхідно відзначити, що більша частина матеріалів, присвячених аналізу діяльності МБО як центрів міжнародного бібліотечного співробітництва, представлена переважно статтями у вигляді звітів про наради, конференції і поїздки, оглядами доповідей, рецензіями на

бібліографічні показники. Серед вітчизняних науковців, які у тому чи іншому аспекті висвітлюють міжнародне бібліотечне співробітництво, варто назвати праці В. Загуменної, В. Пашкової, Л. Прокопенко, І. Шевченко.

Метою цього дослідження є вивчення міжнародних бібліотечних організацій як особливої форми міжнародного бібліотечного співробітництва.

Міжнародна організація (МО) – це об'єднання держав, установ, фізичних осіб, що спільно реалізують програму або мету на основі певних правил і процедур і діяльність яких виходить за національні кордони [7, с. 7]. Утворення МО є об'єктивним наслідком процесу розвитку світового суспільства. Серед чинників, що ведуть до їх виникнення, варто відзначити міжнародний поділ праці, міжнародну економічну інтеграцію, політичні відносини між країнами, глобалізацію міжнародних зв'язків тощо. МО є стабільним інститутом багатосторонніх міжнародних відносин, який створюється, щонайменше, трьома сторонами (хоча деякі дослідники вважають, що сторін може бути й дві) і має погоджені учасниками цілі, компетенцію та свої постійні органи, а також інші специфічні політико-організаційні норми (статут, процедура, членство, порядок прийняття рішень). Якщо виходити з самого визначення, а також з міжнародних юридичних норм, то належність до МО визначають такі критерії: об'єднання різнонаціональних сторін (держав, юридичних та фізичних осіб); погоджені, спільні, постійні цілі; наявність міжнародного установчого документа; постійні організаційні інституції; політико-організаційні норми; юридична рівність учасників; відповідність цілей створення та діяльності загально визнаним принципам і нормам міжнародного права [2, с. 15]. МО різноманітні за сферою діяльності, цілями, характером компетенції, організаційною структурою, процедурними аспектами, складом учасників, функціями, місцем і авторитетом у системі міжнародних відносин, що ускладнює їх класифікацію і виокремлення типів організацій за якоюсь однією ознакою. Типологія МО відображає такі аспекти, за якими аналізується суть і діяльність організацій.

Основними критеріями типології МО є:

1. Членство суб'єктів міжнародних відносин і юридичний статус організації. За цією ознакою виокремлюються: *міждержавні організації* (утворюються на основі офіційних угод між урядами, наприклад, ООН, НАТО, ЄС; у роботі міждержавної організації бере участь офіційний представник уряду країни-члена, а відповідальність за його дії несе уряд країни) і *неурядові* (утворюються на основі індивідуального або колективного членства суб'єктів, які не є офіційними представниками своїх урядів, наприклад, Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і закладів, Міжнародна асоціація шкільних бібліотек, Ліга європейських наукових бібліотек).
2. Географічне охоплення: *глобальні* (організації, членами яких є представники всіх чи майже всіх країн світу, наприклад, Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і закладів, Міжнародна рада дитячої книги, Міжнародна асоціація бібліотек технічних університетів); *регіональні* (бере участь велика кількість представників певного регіону, наприклад, Ліга європейських наукових бібліотек, Конференція директорів європейських національних бібліотек, Азійська федерація бібліотечних асоціацій); *субрегіональні* (організації, утворені з представників невеликої кількості одного або різних регіонів, наприклад, Бібліотечна асамблея Євразії, Балтійська асоціація медичних бібліотек).
3. Компетенція, за якою розрізняють *універсальні* (загальної компетенції – організації, які охоплюють широке коло відносин між членами, наприклад, ООН) та *спеціальні* організації (вузької компетенції – організації, які мають обмежені цілі, створені для співробітництва в одній галузі або охоплюють певний напрям діяльності, наприклад, Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і закладів, Міжнародна асоціація бібліотек та музеїв виконавського мистецтва, Міжнародна асоціація сходознавчих бібліотек).
4. Період функціонування: *тимчасові* (якщо протягом 10 років не відбулося жодної пленарної сесії, організацію вважають такою, що припинила своє існування) та *постійні*.

5. Порядок вступу до організації: *відкриті* (членом організації може стати будь-яка держава) та *закриті* (можуть приймати нового члена лише за згодою засновників та за дотримання ним деяких інших умов) [7, с. 11-13].

Фахівці розглядають МБО як об'єднання бібліотечних працівників та інших зацікавлених у бібліотечній справі представників двох або більше країн, які мають статус МО і метою діяльності яких є розвиток бібліотечної справи [6, с. 284]. «Довідник бібліотекаря» наводить відомості про те, що у 1982 р. нараховувалося понад 30 МБО [6, с. 285]. Аналіз даних, представлених у «Yearbook of International Organizations» показує, що сьогодні їх більше 150 [8].

МБО виокремлюються за найпростішим поділом усіх МО за ознакою членства суб'єктів міжнародних відносин і юридичним статусом організацій, тобто є неурядовими, найважливішими ознаками яких є створення на основі установчих документів, зареєстрованих у відповідності з національним законодавством однієї з держав, яких повинно бути як мінімум дві (або три); визнання принаймні однією країною або наявність консультативного статусу в міжурядовій організації; провадження діяльності відповідно до Загальної Декларації прав людини ООН; отримання фінансування більше ніж від однієї країни, відсутність цілей, пов'язаних з отриманням прибутку. Такі об'єднання організаційно оформлюються за спільними або близькими соціальними, економічними, ідейними, професійними та іншими інтересами і є об'єднаннями різних громадських угруповань з різних країн.

МБО виконують такі функції: оперативна, нормотворча, кодифікаційна, контрольна, функція соціалізації держав і народів на міжнародній арені, інформаційна та інші.

Процес створення МБО, як і будь-якої іншої МО, відбувається у три етапи: прийняття установчого документа, створення матеріальної структури організації, скликання головних органів. Перший крок припускає скликання міжнародної конференції для вироблення і прийняття тексту договору. Його найменування може бути різним, наприклад, статут, конвенція, конституція тощо. Другий етап припускає створення матеріальної структури організації. З цією метою найчастіше використовуються спеціально підготовлені органи, які готують проекти правил процедури майбутніх органів організації, проробляють все коло питань, що стосуються створення штаб-квартири тощо. Скликання головних органів завершує заходи зі створення МО. Ліквідація організації найчастіше здійснюється шляхом підписання протоколу про розпуск.

В основі правової природи лежить наявність спільних цілей та інтересів учасників, причому істотним є те, що її цілі мають погоджену договірну основу, на базі якої створюється новий суб'єкт міжнародного права. МБО користуються привілеями й імунітетом. Вони несуть відповідальність за правопорушення і нанесення збитків своєю діяльністю. МБО наділяються також правом набирати персонал на контрактній основі.

Кожна МБО має фінансові кошти, які витрачаються в її інтересах.

Кожна МО має свою організаційну структуру. Ця ознака підтверджує постійний характер організації і відрізняє її від інших форм міжнародного співробітництва. У поняття «органи МБО» входить таке: це складова частина МО, її структурна ланка; орган створюється на підставі установчого або інших актів МО; він наділений певною компетенцією, повноваженнями і функціями; він має внутрішню структуру і має певний склад; розроблений порядок прийняття ним рішень; його правовий статус закріплений в установчому або інших актах. Адміністративні органи складаються з міжнародних посадовців, що перебувають на службі в МБО і відповідальні тільки перед нею. Виходячи з числа членів, можна виділити два типи органів: пленарні (такі, що складаються з усіх членів МБО) і органи обмеженого складу.

Рішення МБО приймається її органами. Рішення можна визначити як волевиявлення членів у компетентному органі відповідно до правил процедури і положень статуту цієї організації. Процес формування рішення розпочинається з прояву ініціативи. Вона може виходити від держави, групи держав, від органів або посадовців. Наступний етап – внесення проблеми до порядку денного органу, що приймає рішення. Після внесення питання до порядку

денного воно або обговорюється безпосередньо в самому органі, або передається на розгляд спеціально створюваних комісій. Важливе місце в процесі формування рішень займає етап обговорення. Вирішальним етапом ухвалення рішення є голосування. У переважній більшості органів МБО кожна делегація має один голос.

Для сучасних МБО характерні подальші розширення їх компетенції і ускладнення структури.

Аналіз діяльності МБО дозволяє визначити такі основні напрями міжнародного бібліотечного співробітництва на сучасному етапі: забезпечення доступу до бібліотечних та бібліографічних ресурсів (міжнародний документообмін, міжнародний міжбібліотечний абонемент, міжнародні бібліографічні проекти тощо); спільні наукові дослідження та видавнича діяльність; стандартизація; бібліотечна статистика; підготовка кадрів та підвищення кваліфікації бібліотечних спеціалістів (гармонізація освітніх стандартів, рівнозначність дипломів); автоматизація та інформатизація бібліотечної справи тощо [5, с. 321].

Актуальність вивчення діяльності МБО визначається необхідністю активізації практичної участі України у подібних об'єднаннях і перспективами її залучення до широкого кола професійних бібліотечних спільнот, адже МБО є сьогодні визнаними центрами міжнародної співпраці та міжкультурної взаємодії. Співробітництво з такими організаціями на основі рівноправності, справедливості, демократичності і дотримання національних інтересів має для нашої країни першочергове значення, оскільки від їх позицій багато в чому залежить сучасний стан і перспективи розвитку бібліотечної сфери України.

Список використаних джерел:

1. Гришина С.М. Международное сотрудничество российских библиотек: историко-теоретические и организационно-практические аспекты : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 05.25.03 / С.М. Гришина ; Казан. гос. ун-т культуры и искусств. – Казань, 2006. – 20 с.
2. Ломагин Н.А. Международные организации: теория и практика деятельности : учеб. пособие / Н.А. Ломагин ; С.-Петербург. гос. ун-т, фак. междунар. отношений. – Санкт-Петербург, 1999. – 192 с.
3. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січ. 1995 р. № 32/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 7. – С. 45-52 ; В ред. Закону № 16-19 від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>.
4. Про культуру : Закон України від 14 груд. 2010 р. №2778-17 // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168 ; В ред. Закону № 76-19 від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
5. Прокопенко Л.С. Міжнародні бібліотечні організації у системі професійної комунікації фахівців галузі // Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 13 листоп. 2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; за заг. ред. Огнев'юка В.О. – Київ, 2014. – С. 316-322.
6. Справочник библиотекаря / науч. ред. : А.Н. Ванеев, В.А. Минкина. – Санкт-Петербург : Профессия, 2001. – 448 с.
7. Стройко Т.В. Міжнародні організації : навч. посіб. / Т.В. Стройко. – Київ : Кондор, 2015. – 250 с.
8. Yearbook of International Organizations 2008/2009: Guide to global civil society networks : 6 vol. set / ed. by Union of International Associations. – 45th rev. ed. – Munich : K.G. Saur Verlag, 2008.
Vol. 1 : Organization Descriptions and Cross-References : in 2 parts. – 3026 p.
Vol. 2 : International Organization Participation - Country Directory of Secretariats / Membership. – 1500 p.
Vol. 3 : Global Action Networks - Classified Subject Guide and Index.- 1635 p.
Vol. 4 : International Organization - Bibliography & Resources. – 658 p.
Vol. 5 : Statistics, Visualizations and Patterns. – 408 p.
Vol. 6 : Who's Who in International Organizations. – 1150 p.

ЗМІСТ

Від упорядника.....	3
<i>Л.В. Арюїна</i>	
Законодавство України як чинник розвитку міжнародної діяльності бібліотек України.....	4
<i>Л.М. Варюхіна</i>	
Міжнародні зв'язки як чинник активізації інноваційної діяльності в публічних бібліотеках (з досвіду роботи Центральної міської бібліотеки ім. М.Л. Кропивницького).....	8
<i>Л.М. Власенко</i>	
Современные библиотеки Латвии.....	11
<i>Т. М. Гаврилюк</i>	
Досвід бібліотеки у залученні волонтерів до міжнародних проєктів з вивчення європейських мов.....	14
<i>В.Б. Говоруха, Л.А. Семенова</i>	
Библиотеки высших учебных заведений Германии: достижения и инновации в сфере обслуживания.....	17
<i>Г.І. Гуцан</i>	
Міжнародна проєктна діяльність як складова ефективного розвитку публічних бібліотек.....	21
<i>Г.А. Дойкова</i>	
Создаем будущее: реализация международных библиотечных проектов (из опыта работы Измаильской городской ЦБС для взрослых).....	22
<i>Л. І. Жирик</i>	
Соціокультурний аспект діяльності сучасної бібліотеки: міжнародна проєктна діяльність.....	25
<i>Є. О. Кияниця</i>	
Роль масової роботи в активізації міжнародної діяльності бібліотек.....	29
<i>О.М. Кірішева</i>	
Яке майбутнє українських бібліотек? Вчимося організації бібліотечної справи у колег із Білорусі та країн Балтії.....	32
<i>Т.Ф. Коляда-Березовська</i>	
Бібліотечно-інформаційна діяльність у спектрі діалогової комунікації.....	35
<i>О.А. Кордонюк</i>	
Плодотворное сотрудничество.....	38
<i>Л.А. Лугова, Н.С. Кіндрись</i>	
Напрямок – інтеграція: проєкти міжнародної співпраці Львівської обласної бібліотеки для дітей.....	40

О.Є. Матвійчук

Сучасна система бібліотечної освіти в Київському університеті імені Бориса Грінченка.....43

Л.С. Прокопенко

Міжнародні бібліотечні організації як форма міжнародного бібліотечного співробітництва.....45

Р.С. Самотий

Міжнародна діяльність як фактор розвитку бібліотеки (із досвіду НТБ НУ «Львівська політехніка»).....49

Г.І. Солоіденко

Раді директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – 20 років.....52

С.Ю. Усенко, І. Драч

Реалізація грантового проекту “Windows go biking”: популяризація читання та сучасних бібліотечних послуг бібліотекарями і відвідувачами інформаційно-ресурсних центрів «Вікно в Америку» (Тернопіль, Луцьк, Дніпропетровськ (нині Дніпро), Полтава – 2015).....56

Катарина Тодорцева Хлача

Библиотечное обслуживание представителей национальных меньшинств в публичных библиотеках Хорватии.....60

Т.В. Щурова

Международные научные конференции – кафедра для освещения культурно-духовной, просветительской и художественной жизни Одессы XIX-XXI столетия (на примере деятельности отдела искусств Одесской национальной научной библиотеки).....66